

את זה, כתיב (משלי כו) "אל תען כסיל כאולתו" וכתוב (שם) "ענה כסיל כאולתו". ל"ק הא בד"ת הא במילי דעלמא. כי הא דההוא דאתא לקמיה דרבי, אמר ליה אשתך אשתי ובניך

עין איה

לשום תנודה רעיונית. כשם שהדברים נמצאים במושגים החושיים, כן הם נמצאים כך במושגים השכליים והמוסריים, כדיעות ישרות ואמונות אמתיות ונכונות. ישנם כאלה שיד השכל ההגיוני והגבורה המופתית תקיפה בהם להכריח אמתתם, ע"פ מופתים חותכים ומבוררים שאפשר להעלותם על שפה וספר, וישנן אמנם ג"כ אמתיות כאלה, שלבד מה שהם מתאמתים ע"י הכלל של התאמתות כללות אמונת התורה לפרטיה ע"י כללה שנתברר לנו בבירור גלוי שאין כמוהו תחת כל השמים, עוד מסייע להם הרבה כח ההכרה הפנימית המכרחת את אמתתם, וההכרה הזאת כחה גדול הרבה יותר ממופתים הגיוניים, כשם שטביעות-עין עדיף מסימנים. אמנם כדי שתשמר ההכרה הגדולה הזאת בצבינה צריכים הרגשות הטהורים והקדושים להשמר בנפש ע"י הישרת המעשים והטבת המדות, שהם קילורין לעיני הנפש ומשמרים את חושה הפנימי באופן שתכיר את המושגים בכח טביעות עינה הבריאה. וזאת נדע שאין לך דבר בעולם לבטלה, וכ"מ שברא הקב"ה בעולמו לצורך תיקונו של עולם הוא. הכלל הזה מתאמת ג"כ בכחות הנפש, שכל המוכן במציאות מנטיות נפשיות הכל הוא לצורך, וכיון שישנם מושגים כאלה שהם צריכים לשכלולו המוסרי של אדם, והם נחקקים יפה בעומק הנפש ע"י מה שמצטרפת ההכרה הפנימית להשכל ההגיוני, מובן הדבר שבכאלה צריכה ההכרה הפנימית הטבעית להשתמש בכחה ואסור הדבר להיות נשען על השכל ההגיוני לבדו, כי לא תמצא הנפש מנוחה שלמה כ"א בהצטרף אל כח הכרת השכל כח ההכרה ההרגשית הנובעת מתוך תוכה. שלפי האמת ההכרה העמוקה הזאת היא עצמית, מורכבת מהמון היקשים הגיוניים דקים, שאי אפשר להפה להסבירם, ע"כ הם מתגלים בעומק הנפש בתור הכרה פנימית. והנה ההתפרצות מפני השכל ההגיוני תוכל לבא מכח טעות שכלית, אבל ההתפרצות מפני ההכרה של היושר הפנימי אינה באה כ"א מעקת רצון של איזה תאוה וחפץ שכפי הדמיון תהיה האמת מונעת השגתו במילואו, אז תמצא הרשעה מקום לעוות אדם בריב² ולעקש בקרבו את כח ההכרה הפנימית עד שחושו הפנימי יתבלבל, והבלבול יתראה לעינים בדמות ספקנות מחקרית המטלת ספק שלכאורה ראוי להסתפק, אבל הראוי הזה אינו בא כ"א מערכוב הדעת ושכחת הערך של ההכרה החושית שהיא דוגמת טביעות-העין השכלית, ובהתחלש כח הנפש מעצם טבעה ורגשה הפנימי נשאר צולעת רק על הכח ההגיוני לבדו, שאמנם יוכל גם הוא להוציא דברים מושכלים לאור, אבל לא בכל אותו החום והודאות הפנימית שהיא עושה כן כהיות החוש הפנימי וההכרה הרגשית משתמרת בבריאותה.

מוכחש אם ישוב להחזיק בדרך האמת ההפוכה מנטייתו ומדרכו הסוררה שכבר כבש לו בחייו לדרך כבושה ע"י המון מעשים רבים. וכאשר נקרא את הדיעות בשמן הנאות להן, יהיה השם הנכון להדיעות שמקורן הוא מחקר ושכל, "דברי תורה", כי זהו תוכן תכלית התורה להיות האדם משכיל בפועל בשכל-דעת-ד' בדרכי אמת, אע"פ שפעמים רבות יסתעפו הנטיות השכליות ג"כ לצדדים של דברי הרשות ומילי דעלמא, שע"פ ערכם ישתנו ג"כ סדרי החיים והחברה, מ"מ יסודם השכלי הוא דברי תורה, מחקרי דעת במוסר ואמונה וחכמת לב בדעת ד'. אבל הדיעות שיסודן הוא הכח הרצוני וההסכמה הקדומה, שמן העיקרי הוא "מילי דעלמא". כי רק בדברים החילוניים והמורגשים מצרכי הגוף ראוי ללכת אחרי הנטיות והרצון, אבל במשפטי-דעת ודיעות-פנימיות אין להם כל זכות להכריע. ע"כ ע"פ טבעם יקראו "מילי דעלמא", אע"פ שברוב הפעמים יסיגו את הגבול הנכון וינסו להרוס ג"כ בעניני תורה ויסודות דת קודש. אבל הלא נכיר את טבעם כי רק מיסוד הנטייה החפצית יצאו, שהיא נאותה רק למילי דעלמא, ע"כ הם נכללים כולם לכל נטיותיהם בכלל מילי דעלמא, שעליהם ראוי להחזיק בכלל "אל תען כסיל כאולתו", כי אין טעותו באה משגיאה שכלית עד שנאמר שע"י המענה הלקוח מהשכל ישוב מטעותו, כ"א היא מושרשת בעומק הלב הרע הפונה מדרך ישרה אל נתיבות שוממות. כסילים כאלה רק שבט מוסר ותוכחת שופט צדק, המדכא את נפש כל גאה ומתנשא בשוא נתעה, רק המה יורדם דעת "נכוננו ללצים שפטים, ומהלומות לגו כסילים". או יסור אפר הדמיון הכוזב מעיניהם ויראו את עיוות נטיותיהם, וממילא יכירו כי שקר ג"כ מחקרם המדומה. ע"כ לא להם המענה ראוי, ועליהם נאמר "אל תען", הא בד"ת הא במילי דעלמא.

קו. כי הא דההוא דאתא לקמיה דרבי, א"ל אשתך אשתי ובניך בני, א"ל רצונך שתשתה כוס של יין, שתה ופקע. כשם שבהכרה החושית ישנם סימנים וטביעות-עין, ואע"פ שההכרה של הסימנים אפשר לספר אותם ג"כ למי שאינו מכיר את הדברים בעצמו, כדי שגם הוא יכיר על ידם את המבוקש, וההכרה שע"י טביעות-עין הלא אי אפשר לה להמסר מפה לאוזן למי שאינו מכיר בחושו הפנימי, מ"מ להמכיר עצמו טביעות עינא עדיף מסימנא¹, ואילו אמר איניש לשלוחיה אייתי לי לפלניא דהאי סימניה והאי סימניה ספק ידע ליה ספק לא ידע ליה, ואילו אמר אייתי לי פלניא דאית ליה טביעות עינא בגוויה ודאי ידע ליה¹, מפני שההכרה הזאת של הטביעות-עין באה מכח פנימיות עצמיות הבירור שבנפש, שאינה משארת אחריה מקום

קה. 1. משלי יט, כט. קו. 1. חולין צו, א. 2. איכה ג, לו.